

Анна Гальберштадт. Вільнюський щоденник. Вірші.

Анна Гальберштадт — поетка та перекладачка, авторка збірок поезії *Vilnus Diary* (2014) англійською, що була надрукована у США, та зокрема збірки *transit* (Москва, 2016), куди увійшли деякі вірші з американської збірки у російському перекладі. Перекладає поезію з литовської та російської і також у її перекладі виходили друком поетичні збірки американської поезії російською. Анна Гальберштадт народилася у Вільнюсі, мешкає у Нью-Йорку.

Переклад з англійської Тані Родіонової

ЛИТВА

Я — ніби той камінець, що знову й знову
викидає на один і той самий берег,
попри довгу подорож
десь там удалині,
бажання залишити цю землю,
досі маючи в собі ДНК
убитих родичів,
чия кров змішалась із чорноземом,
що родить запашний литовський чорний хліб.

Потреба забути з часом
перетворилась на потребу пам'ятати,
вшановувати полеглих родичів,
серед них — стодворічна прабабуся,
яку з незрозумілих причин мали вбити
ще до мого народження.

Шкода, що я говорю цією мовою
та надто добре розумію,
що майже, чи ж зовсім, нічого не змінилось на краще.
Незнання допомагає ввести себе в оману
й бачити лише те, що на поверхні —
прекрасні поля, вузькі середньовічні вулички,
вітерець, що колише листя на липах.

ТАМ, ДЕ Я ВИРОСЛА

Там, де я виросла,
російська була мовою
режиму,
білих літер на червоному тлі,
лозунгів і прапорів,
«Правди»,
цигарок «Друг»,
космонавтів Гагаріна й Терешкової,
а ще напівандеґраундних поетів.
Петербург! Я еще не хочу умирать:
У тебя телефонов моих номера.
Петербург! У меня еще есть адреса,
По которым найду мертвецов голоса^[1].
Дош падав литовською
nėnėšiu neturiu
nėgerai nėnoriu
nėiko nėra.
Šiukšlės šiukšlės visur^[2].
Дош тарабанив по гладіні Неріса,
як горох по гладіні скла.
А коли визирнуло сонце,
тато повів мене на ринок Хале,
що біля залізниці.
Там ми купували зелену ліщину,
раків і чорну смородину.
Чоловіки в берцях палили
біля стіни з цератою,
на якій були русалки й коханці,
голуби із записками
в дзьобах.
Вітер гортав сторінки старих газет
і шепотів польською:
przepraszam panią
piękna sukienka

ile kosztują te porzeczki
tak, pani, pięć rubli pięćdziesiąt kopiejek^[3].
Ми йшли додому
повз ворота та ятку з солодкою ватою,
вниз по вулиці Комяунімо,
повз синагогу з кипарисом при вході.
Коли ми вийшли на вулицю Страшуно,
де жила моя тітка Альта,
бруківка закричала на їдиші,
вона прокричала імена дітей
Motek Chanale Altechke Sarale
Liebe Leizerke, mein kind
koom aher, mame, tate
Де ти, Боже?
Goteniu, Goteniu, Goteniu...^[4]

ПТАХИ ВІДЛІТАЮТЬ НА ПІВДЕНЬ

Ліжко в домі мого друга
стояло біля вікна,
що виходило на північ.
Мене збудила
велика згряя птахів,
голосно стукаючи
крилами в шибку,
наче торговці рибою
на китайському ринку в Бангкоку.
Деякі з них обсіли
плакучу вербу на ставку,
а потім полетіли геть,
врешті прибула
парочка запізнілих
з криками:
а як же я,
а як же я?
Після тридцяти

роки минають швидко,
наче вітер перегортає
книжкові сторінки.
Так казала
моя свекруха,
Тамара Петрівна.
«Не розумію,
як можна сумувати
в двадцять три.
Я б стрибала
на одній нозі й співала,
якби мені було двадцять три».
Старіння — це коли
тебе несе течією,
якій байдуже,
вмієш ти плавати чи ні.
Перевернись на спину,
дихай глибше,
поглянь на птахів, що відлітають на південь,
розслабся
і дивись, як серафим
запалює одну за одною
свічки в канделябрах
у величному палаці
вечірнього неба.

ДОВГИЙ ВІРШ ПРО ВІЛЬНЮС

Я в аудиторії Будинку вчителя,
в класі поезії,
навпроти моєї старої школи у Вільнюсі —
Саломейка, так її назвали на честь поетки-символістки
Саломеї Неріс.
Її кам'яне обличчя виглядає сумним.
Вона вітала радянську владу, та згодом гірко
пошкодувала про це.
Aš turiu parašyti eilėraštį.
Я маю написати вірша.

Раптом у класі починається розмова про смерть —
чийсь викладач простягнув ноги
одразу після завершення курсу.
Тепер я згадала, що була в цій будівлі
на поминках свого вчителя музики.
Білі квіти.
Здається, мені було десять.

Eilēraštis nesirašo.

Вірш не виходить.

Кріста каже, нашого улюбленого вчителя музики
звали Вікончюс.
Він був кумедним, загинув у аварії на мотоциклі
зі своїм семирічним сином.
Перша смерть людини, яку я добре знала.
Похоронний марш Шопена.

Kaip aš galiu čia būti?

Як так сталося, що я тут?

Крізь вікно я бачу фасад барокової церкви
Св. Катерини.
Справа продовгувата будівля школи,
те, що в 60-их називали
модерним стилем Аалто.
За кілька кварталів звідси, на невеличкій площі
й досі стоїть Адам Міцкевич.
Бідолашний Адам, досі розмірковує над тим,
хто ж він: великий литовський поет
чи польський письменник, котрий написав:
«Литво, моя Батьківщино!»
польською!

Aš galvojau, kad užmiršau tą kalbą!

Я думала, що забула цю мову!

Раніше за церквою були сходи,
що вели в сад монастиря,
старі яблуні, посаджені ще до війни,
кущі ароматної смородини, порічок,

піщані стежки, якими ми ходили,
гуляючи з однокласниками на перерві,
і вчилися кататись на лижах узимку.

Tu prisimeni tas vienuoles?

Пам'ятаєш цих черниць?

Загадкові черниці в мирському одязі, це вони доглядали сад.

Кріста, пам'ятаєш наші вечори дружби
в школі?

Ми читали напам'ять Пушкіна й Лермонтова,
а діти з російської школи —
литовських поетів.

Опісля ж були грандіозні сніжні бої.
Вільнюс — місто дружби.

Kaip aš galiu čia būti?

Як так сталося, що я тут?

Після заняття я повертаюсь до будинку на Пілімо,
прошмигуючи через внутрішній дворик.

Церква в цьому дворі,
повз яку я ходила щодня
дорогою до школи,
тепер знову запрацювала.

За радянських часів її використовували як склад.
Йонас розповідає, що біля стіни цієї барокової церкви
в 1941-му вбили першу жертву Голокосту,
єврейську жінку, разом із кількома комуністами.

Kodėl aš buvau gimusi šiame mieste?

Чому я народилася в цьому місті?

Мої тітки повмирали, брати й сестри
розбрелись по Беер-Шеві, Мельбурну, Реховоту.

Друзі дитинства загубились
після стількох міграцій.

Будинок, де я виросла, й досі на місці,
от тільки я більше нікого не знаю й ніхто не знає мене.

Литовські однокласниці запросили мене повечеряти
сьогодні й принесли букет білих квітів.

Кріста розпитує мене про сум у моїй поезії.

Aš čia nepažįstu nieko!

Я нікого тут не знаю!

Я думаю про зиму у Вільнюсі,
білий пейзаж у сутінках, як і раніше, доводить мене до сліз.
Червоні дахи, чорні хрести церков.
Обледенілі вулиці з іменами католицьких орденів.
Білий свічник Чюрльоніса,
світло в шибках миготить
під звуки його «De Profundis».
Білий колір ховає бруд і плями крові
на узбіччях і стінах аж до весни.

Litwo! Ojczyzno moja!

Литво, моя Батьківщино!

Я іду назад до готелю на Йогайлос через проспект Гедиміна,
як називалась ця вулиця до Незалежності?
Раніше з правого боку була кондитерська,
де ми з мамою купували каву в зернах
і ромові бабки.
На місці кінотеатру «Хроніка», справа, —
банк і агентство нерухомості.
Тепер тут також центр єврейської общини.
Коли я жила тут, нічого такого не було,
але були євреї.

Čia nieko nėra!

Тут нікого немає!

Нічні вулиці, сповнені порожнечі й туги,
немов душать мене.
Я звертаю ліворуч, аби не йти повз площу,
де тато фотографував мене на випуску у восьмому класі.
Чи відкрита ще стара синагога
з білими хмарками на синьому небі-стелі?
Мати замовляла там каддиш за загиблими родичами.
Можна я замовлю каддиш за своїм дитинством?

НЕПОЛІТКОРЕКТНІ ВІРШІ

Чому в кіно жінки завжди тікають від серійних убивць
на високих підборах?

Чому росіяни завжди створюють довжелезні черги на реєстрації
в аеропортах і не тільки?

Чому жінки з пишним довгим волоссям часто
мають у комплекті пишний зад?

Чому дійсно хороші хлопці живуть переважно
з істеричними стервами?

Невже анорексичне стерво краще за стервозну товстуху?

Чому росіяни асоціюють поляків з культурою, скажімо, Адамом Міцкевичем
і Анджеєм Вайдою,

а американці жартують про тупих поляків, які не можуть і лампочку вкрутити?

Чому наша секретарка Енн у психіатричній клініці Коні-Айленда
запитувала мене, чи всі росіяни євреї?

Чому вона й інші клерки говорили «I aksed him» і «I says to him» своєю власною англійською?

Чому містер Торіно, який виглядав як Сопрано,

мав у клініці потаємну кімнату, де раніше була кондитерська фабрика Торіно?

Чому наш директор Брюс любляв сидіти в своєму кабінеті сам і грати в теніс
у робочий час?

Чому його секретарка Сильві погрожувала розказати все жінці,

чому вона танцювала танець живота на наших різдвяних вечірках?

Чому, коли до Великодня роздавали матдопомогу,

наш технік Ричард, гарний хлопець, ветеран війни у В'єтнамі,

мав стояти на дверях, щоб їх не виламали росіяни?

Чому друзі, з якими я навчалась в Гантер Коледжі, запитували мене,

чи всі росіяни носять шкірянки й міняють талони на ікру?

Чому пацієнт з Росії шукав, де б поремонтувати зубний протез і

знайти ортопеда, звертаючись до психіатричної клініки?

Чому Ксенія Петрівна, вчителька літератури з Ленінграда

з двома невротичними синами, один з яких колись мастурбував

на фото її оголених грудей, зроблене останнім її чоловіком,

говорила Марії, що в її сім'ї немає ніяких

цих едипових комплексів?

Чому Соня, хоча й була єврейкою, відчувала провину за революцію в Росії?

І чому в неї розвивались симптоми істерії за Фройдом,

яких, на думку американських психологів, навіть не існувало?

Чому мій пацієнт-італієць ось уже п'ятий рік поспіль
тікає від мафії через те, що передав невеличкий пакунок
комусь там у генделику «Ель Греко» на Шипсгед-Бей?
Чому його батьки злилися з ним у цьому потрійному психозі folie-a-trois?
Чому в моїй терапевтичній групі був колишній детектив відділу боротьби з наркотиками,
з пістолетом, пристебнутим до ноги, і чому він почав спати з милою розлученою пацієнткою
зі Стейтен-Айленда одразу після того, як я попередила їх про межі в групі?
Чому власник російської бакалії на першому поверсі розповів мені,
що під час місячних його дружина страждає від головного болю,
коли я поскаржилась, що вже двадцять хвилин
чекаю сендвіча перед прилавком?
Чому Жан Поль, психіатр з нашої клініки, вішався на мене,
заливаючи про мою приємну європейську зовнішність,
коли дружина викликала його до суду з повісткою?
Чому моя начальниця Доріс сказала, що грошей, які я заробляю
своєю професією, ніколи не стане, щоб прогодувати себе й сина,
і що я маю вийти за багатого американця?
Чому натомість я працювала далі, щоб стати директоркою клініки?
Чому я любила свою роботу попри щоденний 4-годинний маршрут
і смішну зарплатню?
Чому мій бойфренд, красунчик-американець, сказав мені якось,
що якби він жив у будинку для малозабезпечених із дитиною
та хворими батьками і щодня їздив на роботу з Квінс у Коні-Айленд,
то уже б вистрибнув з вікна?

МОЇ ЧОЛОВІКИ

Віталію

Чоловік, який живе в моїй квартирі,
виглядає наче велика п'ятирічна дитина
з кремезними ногами й чубчиком, що стирчить
у нього на голові, коли він напівсонний
цілує мене вранці.
Зблизька помічаєш —
волосся місцями посивіло, а борода вже майже біла.

Багато років тому я жила з іншим чоловіком,

він любив слухати джаз голим.
У нього були накачані, як у футболіста, ноги,
він захоплювався філософією, любив старі книжки
і мав дурну вдачу.

Ще я пригадую, він любив нашого кота.
У нас був червоний чайник, який ми
через протяжний свист назвали Pink Floyd,
і попільничка, обтягнута червоною шкірою,
яку я подарувала йому на день народження.

Десять років потому син зізнався мені,
що викинув її через вікно,
коли вона надбилася,
щоб батько не накричав на нього.
Він розповів, що й досі відчуває провину,
коли згадує червону попільничку
на білому московському снігу.

Батько хотів, щоб я вийшла за чоловіка з двома захопленнями:
філософія і шахи.

Мій чоловік мав і те, й інше, та наш шлюб був катастрофою.
Коли мій батько припиняв говорити з ним,
вони продовжували грати в шахи мовчки.

Тепер я живу з чоловіком, дещо схожим на батька —
він запитує мене одне й те саме
п'ять разів на день.

Мій батько, професор біології, знав вісім мов,
але не пам'ятав, чи обідав
годину тому.

Якось він прийшов на лекцію з двома краватками на шиї.

Мій чоловік може прочитати блискучу лекцію
з мистецтвознавства, проходячи повз
стару будівлю або зайшовши до галереї,
але щонайменше раз на день губить свої окуляри.

Ми повертаємося до Москви, і я повертаюсь до старих документів.

Я більше не схожа на людину в анкеті на отримання ґрін карти,
яку заповнювала майже тридцять років тому:

худорлява дівчина з довгим волоссям.

В її погляді читалося: «нова іммігрантка» —
зневірена, та все ж сповнена надії.

Що ж сталося з нею?

[1] Уривок з вірша Осіпа Мандельштама «Ленінград»

[2] *Литовською:*

“Нічого не маю з собою, не маю,
нічого доброго, не хочу,
нікого немає,
сміття, сміття навколо”

[3] *Польською:*

“Перепрошую, пані,
гарна сукенка.
Почому ваші порічки?
П’ять п’ятдесят, пані”

[4] *На їдиш:*

“Лейсерке, дитя моє.
Мамо, тату, підійдіть сюди”,
“О, Боже, Боже, Боже... ”